

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-1378/2014. számú ügyben**

Előadók: dr. Bene Beáta
dr. Györffy Zsuzsanna
dr. Kozicz Ágnes

Az eljárás megindítása

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (Ajbt.) 1. § (2) bekezdésének értelmében az ombudsman tevékenysége során – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít többek között a gyermekek jogainak védelmére. A fentiekre tekintettel az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján hivatalból vizsgálatot indítottam az iskolai gyermek- és ifjúságvédelmi feladatok hatékony ellátásának feltételrendszerével összefüggésben.

Vizsgálatom eredményes lefolytatása érdekében, az Ajbt. 21. § (1) bekezdés a) pontja alapján tájékoztatást kértem az emberi erőforrások miniszterétől, a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ elnökétől, az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet főigazgatójától, a Magyarországi Szülők Országos Egyesületének elnökétől, továbbá eltérő típusú vidéki és fővárosi iskolák (a tatabányai Kertvárosi *Általános Iskola*, a budapesti Óbudai Nagy László *Általános Iskola*¹ és az esztergomi Balassa Bálint Gazdasági *Szakközépiskola és Szakiskola*²) igazgatóitól, valamint az ombudsman korábbi vizsgálati tapasztalatainak alapján kiválasztott gyermekjóléti szolgálatok (a budapesti Fióka Gyermek- és Ifjúságjóléti Központ, a budapesti Józsefvárosi Szociális Szolgáltató és Gyermekjóléti Központ, a Szekszárdi Gyermekjóléti Központ és a Nyíregyházi Gyermekjóléti Központ) vezetőitől, a Pedagógus Szakszervezet és a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezet elnökeitől.

Az érintett alapvető jog és elv

– A gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való joga: *„Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.”* [Alaptörvény XVI. Cikk (1) bekezdés]

Az alkalmazott jogszabályok

- A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXI. törvény (Nkt.)
- A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. tv. (Gyvt.)
- A pedagógusok előmeneteli rendszeréről és a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény köznevelési intézményekben történő végrehajtásáról szóló 326/2013. (VIII. 30.) Korm. rendelet (Kjt. Vhr.)
- A nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet (20/2012. EMMI r.)
- A pedagógiai szakszolgálati intézmények működéséről szóló 15/2013. (II. 26.) EMMI rendelet (15/2013. EMMI r.)
- A pedagógiai-szakmai szolgáltatásokról, a pedagógiai-szakmai szolgáltatásokat ellátó intézményekről és a pedagógiai-szakmai szolgáltatásokban való közreműködés feltételeiről szóló 48/2012. (XII. 12.) EMMI rendelet (48/2012. EMMI r.)
- A személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet (NM r.)

¹ Az iskola Zápor utcai székhelyén folytatott oktatás elsődleges profilja az alapképzésen túl a *beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézségekkel küzdő, valamint sajátos nevelési igényű tanulók fejlesztése.*

² Az iskolából mulasztó gyerekekről több cikk jelent meg a médiában pl. Index, Kurir.hu 2014. 02. 18.

A megállapított tényállás

1. A köznevelésért felelős államtitkár 2014 áprilisában adott válaszában hangsúlyozta, hogy az Nkt. teremtette meg az óvodapszichológusok, iskolapszichológusok alkalmazásának kötelező eseteit, mivel korábban – a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvényben (a továbbiakban: Kt.) – az intézmény vezetőjének döntésétől függött, hogy alkalmaz-e ilyen szakembert vagy sem. Jelenleg ugyanis az Nkt. 61.§ (3) bekezdése és az Nkt. 3. melléklete értelmében az óvodapszichológus, mint pedagógus munkakör kötelező létszám, amelyet az óvoda gyermeklétszáma alapján kell meghatározni oly módon, hogy 500 gyermekenként egy, a teljes munkaidő ötven százalékában foglalkoztatott óvodapszichológust kell alkalmazni. Az iskolapszichológus munkakör az Nkt. 3. melléklete, illetve Kjt. Vhr. 35. § (5) bekezdése alapján kötelező létszám, amelyet az iskola tanulólétszáma alapján kell meghatározni oly módon, hogy 500 tanulónként egy, a teljes munkaidő ötven százalékában foglalkoztatott iskolapszichológust kell alkalmazni.

Az államtitkár megítélése szerint speciális helyzetben van a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ (a továbbiakban: KLIK), mivel itt kötetlenebbül értelmezhető az 500 fős tanulói létszámhatár, mivel a tanulói létszám a KLIK által fenntartott intézmények tanulóinak egybeszámításával is megállapítható.

Álláspontja szerint az új szabályozás a már betöltött iskolapszichológus státuszok megszűnéséhez sem vezethet, azokat a fenti létszámhatároktól függetlenül fenn kell tartani.

Utalt továbbá a 2013. szeptember 1-ével hatályba lépett 20/2012 EMMI r. 131. §-ában foglalt feladatok ellátásának szükségességére, amelyek biztosítják a testi, lelki, mentális egészség fejlesztését, a magatartási függőség, a szenvedélybetegség kialakulásához vezető szerek fogyasztásának és a gyermeket, tanulót veszélyeztető bántalmazásnak a megelőzését.

A fentiekől ugyanakkor elhatárolandó iskolapszichológiai, óvodapszichológiai ellátás (koordináció), mint szakszolgálati tevékenység, amelyet a 2013 januárjában hatályba lépett Nkt. 18. §-a határoz meg, tartalmát a pedagógiai szakszolgálati intézmények működéséről szóló 15/2013. EMMI rendelet szabályozza. A zökkenőmentes átállás érdekében átmeneti szabályokat határoztak meg e rendeletbe, így azt, hogy a szakszolgálati intézmény illetékességi területén 2013. augusztus 31-ig elláthatták az e rendelet hatálybalépését megelőzően a pedagógiai szakszolgálatokról szóló 4/2010. (I. 19.) OKM rendelet 24. §-a alapján a nevelési tanácsadás keretében nyújtott iskolapszichológiai szolgáltatás feladatait. Továbbá, ha megyei (fővárosi) pedagógiai szakszolgálati intézmény ellátási körzetében működő nevelési-oktatási intézményben az iskolapszichológus, óvodapszichológus munkakört nem töltötték be, az adott munkakör betöltéséig, a nevelés-oktatási intézmény vezetőjének erre vonatkozó írásbeli kérésére a pedagógiai szakszolgálat támogatást nyújthat az ellátás iránti igény kielégítéséhez.

A szociálpedagógus munkakör sem volt a Kt.-ban egyetlen intézményhez sem kötelezőként hozzárendelve, valamint felhívta a figyelmet arra, hogy e munkakör nem szűnt meg (az Nkt. 3. melléklete jelzi is a pedagógus munkakörök közt), csupán továbbra sem vált kötelező munkakörre.

E mellé lépett be szintén a korábbi jogszabályok által nem nevesített pszichopedagógus munkakör, ami az iskolában kötelező nevelő- és oktatómunkát közvetlenül segítő munkakör a Kjt. Vhr. 4. mellékletében jelzett feltételek fennállta esetén. Óvodában az Nkt. alapján a fenntartó döntésétől függően kerülhet sor pszicho-pedagógus alkalmazására.

Ugyancsak a Kjt. Vhr. 17. § (1) bekezdés 7. pontja határozza meg azt, hogy a pedagógus számára a kötött munkaidőnek neveléssel-oktatással le nem kötött részében a gyermek- és ifjúságvédelemmel összefüggő feladatok végrehajtása rendelhető el, továbbá a 4. mellékletben megjelenik, hogy (a gyógypedagógiai asszisztens munkakörrel vagylagosan) kizárólag sajátos nevelési igényű gyermekeket, tanulókat nevelő-oktató iskolában a gyermek- és ifjúságvédelmi felügyelő munkakör önálló munkakörként is megteremthető.

Mindezekre tekintettel az államtitkár úgy ítélte meg, hogy az új jogszabályi környezetben összességében bővült mindazon lehetőségek száma, melyek a gyermeki jogok maradéktalan érvényesülését szolgálják.

2. A *Klebelsberg Intézményfenntartó Központ (KLIK) elnöke* hivatkozott az Nkt. 18. § (1) bekezdés i) pontjára, amely a pedagógiai szakszolgálat feladatai közé sorolja az iskolapszichológiai, óvodapszichológiai ellátást, amit 15/2013. EMMI r. 29. §-a állapít meg. Ennek értelmében az ellátás egyik szintjén az óvoda- és iskolapszichológusi ellátás feladata a pedagógiai szakszolgálati intézményekben a nevelési-oktatási intézményekben dolgozó pszichológusok munkájának összefogása és segítése kapcsán valósul meg, amelyet az óvoda- és iskolapszichológus feladatok koordinátora lát el.

Az ellátás másik szintjén közvetlenül az intézményekben történik az ellátás, az óvoda pszichológus alkalmazásának módját az Nkt. 61. § (3) bekezdése, az iskolapszichológusok kötelező létszámát a Kjt. Vhr. 35. §-a határozza meg, míg munkaidejük felosztását Nkt. 62. § (11a) bekezdése Ezzel összefüggésben rendelkezésemre bocsátotta az intézményekben foglalkoztatott pszichológusok létszámáról készített kimutatást, és azoknak a jellemző kérdéseknek a felsorolását, amelyekkel megkeresik a szakembereket. Az elnök a pszichológiai megsegítésre szoruló tanulók minél teljesebb ellátása érdekében lehetővé tette, hogy az iskolapszichológus munkakörben alkalmazottak számát a tankerület illetékességi területén található iskolai tanulólétszámok alapján határozzák meg a tankerületi igazgatók.

A szakszolgálatban dolgozó pszichológus kollégák fő szabály szerint nem végeznek az iskolában tanulókkal kapcsolatos közvetlen tevékenységet, csupán olyan esetben kerül sor az intézményekben a tanulók vizsgálatára, amikor a szakértői vélemény elkészítéséhez szükségessé válik a gyermek közösségben történő megfigyelése. *A pedagógiai szakszolgálat egészére jellemző a szakemberhiány, amely eltérő okok miatt egyaránt jelentkezik a nagyvárosokban és a kisebb településeken is.* A megoldást az átképzési rendszer rugalmas megújításában, és a szakemberképzést végző felsőoktatási intézményekkel történő megállapodások megkötésében látta.

A pszicho-pedagógusok alkalmazását – akik gyógypedagógiai végzettségű szakemberek – a Kjt. Vhr. 4. melléklete az intézményben ellátott halmozottan hátrányos helyzetű tanulók számától teszi függővé, létszámukról még nem rendelkeznek adatokkal.

Az elnök véleménye szerint az iskolákban a tanulók részéről tapasztalható agresszív magatartás kezelésére, visszaszorítására, illetve a tanárok és diákok konfliktusainak feloldására, a tanulókat az iskolán belül ért bántalmazások eredményes kezelésére a speciális végzettségű szakemberek alkalmazásán túl a pedagógiai módszerek tárházából való megfelelő merítés és az alternatív vitakezelési módszerek, a mediáció alkalmazása nyújthatnak segítséget. *Fontosnak tartotta továbbá azt is, hogy a gyermekvédelmi feladatok ellátásában az első jelzőrendszer, illetve az egyéb szervek munkája a jelenleginél összehangoltabb, hatékonyabb legyen.*

3. Az iskolában előforduló agresszív magatartás kezelésével kapcsolatosan az *Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI)* működését és szerepét ismertette a főigazgató. Az OFI iskolai konfliktuskezeléssel kapcsolatos jelenlegi tevékenysége részben a Pedagógiai Szakmai Szolgáltatási Központ (PSZSZK) szervezeti egységében valósul meg, amely ellátja az oktatásügyi közvetítői szolgálatot. Ez azt jelenti, hogy amennyiben a nevelési-oktatási intézmény a gyermeket, tanulót veszélyeztető okokat pedagógiai eszközökkel nem tudja megszüntetni, vagy a gyermekközösség, a tanulóközösség védelme érdekében indokolt, segítséget kérhet az oktatásügyi közvetítői szolgálattól vagy más, az ifjúságvédelmi, családjogi területen működő szolgálattól.

Az OFI írásban, telefonon, vagy kifejezetten az erre a célra fenntartott e-mail címen, bármely az oktatással, illetve az iskolai élettel kapcsolatosan felmerült konfliktus okán elérhető.

Ebben az esetben a PSZSZK alternatív vitarendezési módszerekben jártas (képzett mediátor) kollégái felveszik az érintettekkel a kapcsolatot, és a szakma szabályi szerint közreműködnek a jelzett konfliktus lehetőség szerinti optimális megoldásában.

Az OFI tevékenységeként a TÁMOP 3.1.5. pilot projekt keretei közt az új típusú szaktanácsadói rendszer részeként, kialakítás alatt áll az országos konfliktuskezelési szaktanácsadói hálózat, mely az iskolai konfliktusok megfelelő és eredményes kezelését hivatott támogatni. A munka következő fázisában kezdődik a terület szaktanácsadóinak kiképzése, és rendszerbe állítása a Pedagógiai Intézetek segítségével. A kialakított rendszert a TÁMOP 3.1.5. projekt befejeztével a PSZSZK hivatott átvenni és a továbbiakban a hatékonyan működtetni a 48/2012. EMMI r. alapján, valamint az időközben felmerülő tapasztalatok és igények szerint alakítani, változtatni azon. Az OFI-ban folyó TÁMOP 3.1.1. projekt egyik feladata, hogy három hazai egyetem, az ELTE, a DE és a PPKE szakembereivel együttműködve egyetemi tudásközpontokat hozzon létre, melyben a hazai iskolai konfliktusokkal és azok kezelésével kapcsolatos, eddig fragmentáltan rendelkezésre álló információ strukturált tudásként álljon rendelkezésre. Szintén ehhez kapcsolódó feladatként a finn KIVA program, mely az iskolai zaklatás mértékét hivatott csökkenteni, magyarországi adaptációs javaslata készül el, előre láthatóan ebben az évben.

Az eddigi eredményként 2013 márciusában zárult le az Alternatív Vitarendezés Projekt. A projekt minden eredeti célkitűzését teljesítette, sőt bizonyos területeken messze túl is lépett azokon, pl. országos hálózatot sikerült létre hoznia alternatív vitarendezési eljárásokat alkalmazó szak- és szakközépiskolák részvételével. Ez a projekt ugyan befejeződött, de ennek nyomán működik továbbra is az ország minden régiójában, összesen több mint 80 oktatási intézmény, melyben a projekt során kiképzett 1009 pedagógus illetve nevelő, a projekt által létre hozott segédanyagok (könyvek, cikkek, kutatási eredmények, e-learning tananyag, oktatófilmek) segítségével alkalmaznak alternatív vitarendező, konfliktuskezelő módszereket hétköznapi munkájuk során. Ezek a módszerek intézményi szinten integrálódnak (a dokumentációban, Házirend, SZMSZ, az eljárásrendben) az iskola életébe, az intézményvezetés támogatásával. A hivatkozott projekt iskolai agresszióval kapcsolatos kutatási eredményei az OFI által kiadott tanulmánykötetben is elérhetőek, melynek címe: „Mindennapi ütközések, iskolai konfliktusok és kezelésük”.

Az iskolai konfliktuskezelést illetően az OFI-ban 2011-ben koncepcióváltás történt. Az új koncepció szerint a cél az, hogy a legtöbb pedagógus rendelkezzen olyan tudással, és – az említett szaktanácsadói hálózat révén – megfelelő és folyamatos szakmai háttértámogatással, mellyel képes az iskolai életben felmerülő közvetítői, vitarendezői feladatokat ellátni, és csak a kifejezetten súlyos esetekben, vagy amikor nem garantálható az intézményben dolgozó közvetítő pártatlansága, kerüljön sor külső közvetítő bevonására. Ennek érdekében zajlik az OFI-ban jelenleg a konfliktuskezelési szaktanácsadói hálózat kialakítása, a pedagógiai intézetek felkészítése, valamint a témába vágó pedagógus továbbképzések fejlesztése és akkreditációja.

4. A megkeresett iskolák igazgatóinak válaszai:

a) *Az Óbudai Nagy László Általános Iskola* igazgatója jelezte, hogy az általa vezetett intézményben megszűnt a gyermek- és ifjúságvédelmi felelősi munkakör, mely a korábbi szabályozás hatálya alatt lehetővé tette pedagógus végzettségű szakember számára a hátrányos helyzetű tanulókkal, azok felzárkóztatásával és kívánatos (re)szocializációjával kapcsolatos preventív és fejlesztő jellegű tevékenységek teljes munkaidőben történő ellátását. Történt ez annak ellenére, hogy a célcsoportba tartozó tanulók száma, s ezzel az ellátásukhoz szükséges feladatok fokozatosan növekszik. A különleges bánásmódot igénylő, speciális gondoskodásra szoruló tanulók, így a sajátos nevelési igényű (SNI), veszélyeztetett, jelentős szociokulturális hátránnyal küzdő, hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek nevelése-oktatása terén nyújtott többletsegítség mind a nevelőknek, mind a szülőknek fokozott jelentőségű.

Véleménye szerint az említett célcsoportba tartozó gyermekek, tanulók és szüleik, pedagógusaik számára a sikeres tanulmányok folytatása és a köznevelés kiemelkedő szocializációs céljának elérése nem lehetséges a hathatós gyermekvédelmi gondoskodás és sok esetben – jogszabályban meghatározott – intézkedések megtétele nélkül. Olyan nevelési-oktatási intézményekben, ahol a tanulók jelentős része speciális gondoskodást igényel – tekintettel arra, hogy gondoskodó, biztos háttér nélkül élő, főként hátrányos helyzetű gyermekekről van szó – *az állam részéről kellően indokolt az objektív intézményvédelmi kötelezettség teljesítése révén a köznevelési intézmény nagyobb szervezeti támogatása, ideértve elsősorban a gyermekvédelmi felelősi státusz önálló, meghatározott számú problémás tanuló esetében történő törvényi finanszírozását, annak hangsúlyozásával, hogy nyilván nem kizárólagosan csak a gyermekvédelem révén lehet e célokat megvalósítani.*

Azzal, hogy a Kjt. Vhr. 17. § (1) bekezdésének 7. pontja a pedagógiai szakfeladat-ellátáson kívül eső tevékenységek szegmensébe, a neveléssel-oktatással le nem kötött munkaidőben ellátandó tevékenységek közé sorolja a gyermek- és ifjúságvédelmi feladatok ellátását, mely a legtöbb intézményben nyilvánvalóan nem valósítható meg 6-10 órában még akkor sem, ha több kolléga látja el e feladatot, s miután semmilyen órakedvezményt nem tesznek lehetővé a hatályos jogszabályok, a feladatellátás sikere súlyos mértékben kerül veszélybe. A Kjt. Vhr. 4. mellékletének a köznevelési intézményben finanszírozott alkalmazotti listája által biztosított szabadidő-szervező (4. sz. melléklet 12-13. sor) és pszicho-pedagógus (4. sz. melléklet 14-16. sor) igen magas, halmozottan hátrányos helyzetű tanulói létszámhoz köti e szakemberek félállásban való alkalmazását, ráadásul az utóbbi vonatkozásában még utazó szakember hálózaton keresztüli ellátási kötelezettséget is előír. A gyermek- és ifjúságvédelmi felügyelő vagy gyógypedagógiai asszisztens foglalkoztatását pedig a Rendelet 4. sz. melléklete a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók létszámához köti, jóllehet nem kizárólag ez a tanulói kör a reprezentánsa a segítségre szoruló célcsoportnak. *Az iskola tapasztalata szerint a szabályozás nem kellőképpen átgondolt, s a pszicho-pedagógus, valamint a szabadidő-szervező – ezen feltételek melletti – munkakörbe állítása kevésbé pótolhatja érdemben a gyermek- és ifjúságvédelmi felelős önálló státuszban való foglalkoztatását, az kötelező feladatok ellátását.*

Az iskolapszichológus szakember intézményi tevékenységét illetően az igazgató hangsúlyozta, hogy e vonatkozásban még nehezebb a helyzet, hiszen a jogszabály szerint az iskolapszichológus kötelező létszámát az iskola tanulólétszáma alapján kell meghatározni oly módon, hogy 500 tanulónként egy, a teljes munkaidő ötven százalékában foglalkoztatott iskolapszichológust kell alkalmazni. Vagyis ahhoz, hogy egy teljes munkaidőben alkalmazott iskolapszichológus legyen az iskolában minimum 1000 fő jogviszonyban lévő tanuló kell.

A gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenység gyakorlati tapasztalatainak megfogalmazásakor abból indultak ki, hogy az iskola két épületben, egy zömében nehezebben kezelhető tanulókat nevelő-oktató székhelyintézményből és egy nagyobb létszámú tanulócsoporthal működő telephelyintézményből áll. A székhelyintézmény egyik alapvető feladata az integráció, így befogadó (inkluzív) iskolaként számos specifikus gyermekvédelmi feladat jelentkezik. Ezzel szemben telephelyünkön tehetséggondozás, valamint alapítványi formában első osztálytól angol nyelvű nevelés-oktatás folyik, azonban itt is hangsúlyozottan szükség van a gyermekvédelmi szakellátásra, amely ebben a feladatellátási egységben is nagyon összetett.

Kiemelten kezelik:

- az egyre nagyobb számban érintett tanulóikat,
- az iskola beiskolázási körzetére jellemző szociális hátrányok miatt előtérbe került szociális típusú munkát,
- normatív és paranormatív krízisek kezelését,
- az ép család hiányának feldolgozásában való segítségét,
- a deviáns mikrokörnyezet szocializációs ártalmainak feltárását, csökkentését,

- mentálhigiénés fejlesztés kapcsán az egészségtelen életmód feltárását, a helytelen szexuális viselkedés megvilágítását, a káros szenvedélyek enyhítését,
- az iskola környezetének, működési területének társadalmi helyzetét.

Az iskolában 2008-tól a gyermekvédelmi feladatokat matematika-rajz szakos, szaktanári tevékenységet végző kolléga látja el, akinek speciális képzettségei optimálisnak mondhatók. A Mérei Ferenc Fővárosi Pedagógiai Intézetnél képezték ki iskolai gyermek- és ifjúságvédelmi felelőssé, a SuliNova Pedagógus Továbbképző Kht-nál mentálhigiénés képzésben, a Gameworld Magyarország Szegénység- és Adósságkezelés továbbképzésben, az Óbudai Családi Tanácsadó- és Gyermekvédelmi Központban a Mediáció Alkalmazási Területei minősített továbbképzésben, valamint a RAABE Továbbképző Központjában Új Törekvések a Pedagógus Gyermek- és Ifjúságvédelmi és Családtámogatási Feladatainak Ellátásában továbbképzési programon vett részt.

A gyermek- és ifjúságvédelmi feladatokkal megbízott kolléga legfőbb feladatai:

- állandó kapcsolattartás az iskolavezetéssel, az osztályfőnökökkel, az iskola gyermekorvosával, a védőnővel, a fejlesztőpedagógusokkal, a gyermekvédelmi jelzőrendszeri tagokkal,
- hátrányos és veszélyeztetett helyzetű gyermekek szüleivel való folyamatos kontaktus,
- együttműködés a gyermekvédelemmel foglalkozó szakembereikkel a tanulókat veszélyeztető okok megszüntetése érdekében,
- szükség esetén pedagógiai vélemények kérése az osztályfőnököktől, ennek elkészítésében segítségnyújtás,
- tanácsadás a hozzá forduló gyermekek, szüleik, a pedagógusok számára,
- prevenciós programok szervezése és azok koordinálása,
- az igazolatlanul mulasztó tanulók hiányzásainak jelzése,
- jogszabályok változásainak folyamatos figyelemmel kísérése, azokról való folyamatos tájékoztatás,
- aktív szerepvállalás a rászoruló családok anyagi helyzetétől függő támogatáshoz segítségben,
- konfliktuskezelés, krízishelyzetekben segítségnyújtás,
- hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetre való javaslattevés, a családok tájékoztatása az új jogi normákról, az igénylések lehetőségeiről,
- továbbképzéseken, munkaközösségi értekezleteken való részvétel,
- a megtett intézkedések hatékonyságának felülvizsgálata, a továbblépés lehetőségeinek vizsgálata,
- gondviselők tájékoztatása a lehetséges kedvezményekről,
- lejáró határozatok figyelemmel kísérése,
- normatívák kezelése, statisztikák készítése, lejelentési kötelezettségnek való elégtétel,
- hiányzások figyelése az ebédlemondás függvényében,
- a kiiratkozott és újonnan érkezett tanulókkal kapcsolatos, a gyermekvédelmet érintő adminisztratív teendők ellátása.
- a családok romló anyagi helyzete miatt pályázatok figyelése.

Mindezeket túl mediátori alapképzettségére alapozva próbál a konfliktusokban segítséget nyújtani. Az iskola kapcsolattartása a gyermekjóléti szolgálattal optimális, az Óbudai Családi Tanácsadó- és Gyermekjóléti Központtal való kapcsolat kifejezetten jónak mondható. Azokat a problémákat, melyeket saját hatáskörben nem tudnak megoldani, jelzőlapon megírják a gyermekjóléti szolgálat felé. Rendszeresek az esetmegbeszélések, a pedagógiai vélemények kérése. A fentiekén kívül gyermek- és ifjúságvédelmi feladatokat végző kolléga napi szinten áll kapcsolatban a családgondozókkal.

Munkakapcsolatuk kiemelkedően jó. A jogszabályi előírások alapján a családoknak életvezetési segítséget nyújtanak. Saját korrepetitoruk és pszichológusuk segít be a gondozásba. Ha szükséges és a család elfogadja, mediációt is fel tudnak ajánlani.

b) A *tatabányai Kertvárosi Általános Iskola* igazgatója jelezte, hogy a rendszerszerű változások még nem fejeződtek be, így azok tapasztalatairól beszámolni nem tud. Ugyanakkor hangsúlyozta, hogy a gyermekvédelmi felelősökre szükség van a tanulók egymás közötti agresszív magatartásának kezelésében, visszaszorításában, az intézményekben jelen lévő konfliktusok feloldásában (diák – tanár – szülő hármából két-két fél között), illetve a bántalmazások (fizikális és nonverbális) eredményes kezelése érdekében.

Megítélése szerint csak közvetetten tartozik a vizsgálódás tárgyához, de egyre több az olyan magatartászavaros tanuló, akiket gyógyszerrel kezelnek (agresszió, bántalmazás, konfliktusok forrásai lehetnek, ha elmúlik a gyógyszer hatása), ami tapasztalata szerint hosszabb távon gyógyszerfüggőséget okozhat és a kezelés csak tüneti. Míg egy jó terápia (egyéni, csoportos, családi), noha hosszabb ideig is tart és eredménye sem olyan látványos, de az okot lenne képes megszüntetni. Fentiekben említett személyi feltételek megléte esetén nagyobb lehetne az esély a prevencióra.

Az igazgató jelezte, hogy szociálpedagógus a városban egyetlen intézményében, a pszicho-pedagógus csak szegregált intézményben dolgozott, iskolapszichológus nincs, nem is volt (függetlenül a munkáltató szervezet kilététől: iskola vagy szakszolgálat).

Az iskola gyakorlata szerint – a korábbi rendet követve – a gyermek- és ifjúságvédelmi feladatok ellátásakor az iskolatitkár közreműködésével osztályonként nyilvántartást vezetnek a különböző kedvezményekre való jogosultságokról (étkezés, tankönyv), a tanulók adatairól. Erről az osztályfőnökök tanév elején „listát” tájékoztatást kapnak, majd tanév közben a változásokat folyamatosan frissítik. Intézményi szintű összesítés a gyermek- és ifjúságvédelmi felelős feladata. Az intézménybe érkező megkeresések az ő kezében futnak össze (gyermek elhelyezési perekhez, gondozásba vételhez jellemzések, jelzések esetkonferenciákra, igazolatlan hiányzások jelentésének összefogása, hátrányos helyzetű, halmozottan hátrányos helyzetű tanulók mentorálása, annak koordinálása, családok látogatása az osztályfőnökökkel, kapcsolat az iskolai védőnővel...).

Az iskola mindhárom telephelyén a gyermek- és ifjúságvédelmi feladatokat egy-egy pedagógus koordinálja (speciális képzettség nélkül, a rászoruló gyermekek iránti példás empátiás készséggel). A feladatot kötött munkaidőben látja el, ami jelentős aránytalanságot eredményez a pedagógusok terhelésében. Éppen ezért nélkülözhetetlenek tartják a független/fél-független, órakedvezményben részesülő gyermek- és ifjúságvédelmi felelős munkáját, jelenlétét a nevelési- oktatási intézményekben feladatarányosan. Az osztályfőnökök szerepe elvitathatatlan, tanítványaikat ők ismerik a legjobban, közvetlen kapcsolatot tartani a szülőkkel ők tudnak, de sok esetben indokolt a „koordinátor” szerepe, amelyek a következők

- A gyermekvédelemmel kapcsolatos jogszabályi háttér alaposabb ismeretét, a változások naprakész nyomon követését feltételezve több, konkrét segítséggel áll, állhat a kollégák rendelkezésére.
- Az eljárásrendek rutinszerű ismerete is gyorsíthatja a megoldást, ne vesszenek el, lassuljanak le az „ügyek” a bürokrácia útvesztőiben.
- Mentesheti az osztályfőnököt egyes esetek velejárójaként szükséges adminisztrációs terhek alól.
- Az esetkonferenciákon való „egy emberes” rendszeres részvétellel, az esetek közötti összefüggések ismeretével, hatékonyabb lehet az eljárás, az intézkedés. Ugyancsak ez, a szülők szégyenérzetét csökkentheti, bizalmukat növelheti.
- A kapcsolatok, a személyes ismeretség, ismertség előbbre viheti, motorja lehet az ügyintézésnek (a Családsegítő Szolgálat munkatársai által közvetített információk közvetlenül célba érhetnek: legyen szó a kríziskamráról, ruhaosztásról, álláskereső tréningről, vagy a közüzemi tartozások törlesztésének lehetőségeiről).

- Jól képzett (ön- vagy továbbképzés) tréningyszerű segítséget is tudnak nyújtani a tanulóknak problémamegoldásban.

c) *Az esztergomi Balassa Bálint Gazdasági Szakközépiskola és Szakiskola igazgatója arról tájékoztatót, hogy az Nkt. hatályba lépéséig az általa vezetett iskola gyermekvédelmi felelős megbízásával látta el a gyermekvédelmi feladatokat. A gyermek és ifjúságvédelmi felelős koordinálta iskolai szinten az osztályfőnökök gyermekvédelmi munkáját, rendszeresen kapcsolatot tartott a területileg illetékes gyermekjóléti szolgálattal. Részt vett a gyermekjóléti szolgálat által szervezett szakmaközi értekezleteken, kapcsolatot tartott a szolgálat családgondozóival, kiskorú veszélyeztetettsége esetén jelzéssel élt, melynek alapján a gyermekjóléti szolgálat családgondozói nyújtottak segítséget a sok esetben meglehetősen összetett, komplex problémák kezelésében, melyek nem csak pedagógiai szaktudást, hanem felsőfokú szociális szakképzettségű szakember közreműködését is igényelték.*

A gyermekvédelmi feladatok ellátása jelenleg az osztályfőnökökre hárul, az iskola nem rendelkezik speciális szakképzettségű szakemberrel, a feladat ellátásának vezetői szintű összefogása az igazgatóhelyettes egyik feladata.

A magas iskolai tanulólétszám és tanulók szociális háttere miatt heti gyakorisággal éltek a gyermekjóléti szolgálathoz jelzéssel, az elmúlt évek átlagában ez évi 50-80 jelzés volt. A jelzésre valamennyi esetben visszajelzést kaptak, a gyermekjóléti szolgálat családgondozói felvették a kapcsolatot a problémában érintett családdal, gyerekekkel, szükség szerint a pedagógusokkal.

A jelenlegi gyermekjóléti alapellátásokat áttekintve rendszerszerűen olyan iskolai szociális munkás hálózatot tartana a problémák kezelésében hatékonyak, melynek munkatársai a területileg illetékes gyermekjóléti szolgálathoz kapcsoltan, rendszeres fogadóórát, konzultációt tartanának iskolánkban, kezelnék a felmerülő problémákat és a pedagógusoknak is segítséget nyújtanának kompetenciáikat meghaladó problémák esetén. Gyakorlatból ismeri, hogy sokszor egy iskolában megjelenő agresszivitás, vagy diákok közötti konfliktus csak konkrét megjelenési formája az érintett gyerek mélyebb és összetettebb családi problémáinak.

Utalt arra is, hogy a nyugat-európai, ill. angolszász rendszerben sok éve jól működnek a külső intézményhez kapcsolt iskolai szociális munka hálózatok, melyek a problémákat komplexen kezelve hatékonyan tudják kezelni még a diák-diák, diák-tanár tanár-szülő közötti konfliktusokat is a szociális munka eszközzel. A magyar gyermekjóléti alapellátási rendszernek ilyen eleme nincs, de már a rendszerváltás óta jól működnek a gyermekjóléti szolgálatok a gyerekek érdekeinek érvényesítésében, problémáik komplex kezelésében, a veszélyeztetettség megelőzésében és kezelésében. A tevékenységüket alapvetően meghatározó 1997. évi XXXI. törvény a gyerekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (39-40§), valamint a működést szabályzó 15/1988. (IV. 30.) NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről (6-33. §) jogszabályok kiegészítésével az iskolai szociális munka, mint szakmai feladat a már rendszerszerűen működő intézményrendszerhez kapcsolható véleménye szerint.

5. A gyermekjóléti szolgálatok vezetőinek válaszai:

a) *A Budapest Józsefvárosi Gyermekjóléti Szolgálat vezetője és szakmai vezetője szerint a kerületben található általános iskolákban a gyermekvédelmi felelős státusz megszüntetése jelentős problémát okoz a gyermek- és ifjúságvédelmi feladatok ellátásában. Csupán egy általános iskolában van főállású gyermekvédelmi felelős, a többi iskolában az osztályfőnökök, illetve az igazgatók döntése alapján valamelyik munkatárs, elsősorban koordinációs tevékenység keretében látja el ezt a tevékenységet. Ez mind az iskolák, mind a gyermekjóléti szolgálatok gyermekvédelmi feladatainak ellátását megnehezíti. Az éves gyermekvédelmi tanácskozás megrendezése előtt minden iskola megküldte a gyermekjóléti*

szolgáltatnak a 2013-as évre vonatkozó gyermekvédelmi tájékoztatóját, melyben *egyöntetűen jelezték, hogy a gyermekvédelmi státusz megszűnése jelentős problémát okoz a gyermekvédelmi feladatok ellátásában. Prevenációs tevékenységre, a gyermekvédelmi problémák feltárására nincs kapacitásuk.*

Az éves gyermekvédelmi tanácskozáson szintén felszínre került ez a probléma és annak jelentősége. Az iskolák egybehangzó véleménye a következő: *„Mivel megszűnt a gyermekvédelmi felelős állás, ezért a teljes átszervezés ellenére sem találják megfelelően működőnek a rendszert. Önkéntes munkává degradálni a gyermekvédelmi munkát véleményünk szerint súlyos hibának számít, különös tekintettel a mi kerületünkben. A VIII. kerületben nagyon nagy szükség lenne szakértelemmel rendelkező gyermekvédelmi felelősre.”*

A gyermekjóléti szolgálat tapasztalata szerint az iskolák gyermekvédelmi tevékenysége a változásokat követően sajnos az adminisztrációban, a jelzések, a pedagógiai vélemények megküldésében kimerül. Tényleges, hatásos gyermekvédelmi tevékenység végzésére – mely elősegíthetné a tanulók egymásközti vagy tanárokkal szembeni agresszív magatartásának kezelését, visszaszorítását, konfliktusok feloldását, a tanulók felnőtté válását elősegítő nem csak oktatási, hanem nevelési tevékenység végzését – a jelenlegi rendszer nem alkalmas. Egyértelmű, hogy a státusz megszüntetése után a gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenység hatékonysága nagymértékben csökkent. 2013-ban az iskolák részéről 714 gyermek esetében érkezett jelzés a szolgálathoz, amelyek elsősorban igazolatlan hiányzásokról, magatartásbeli, illetve pszichés problémákról, iskolában jelentkező agresszív magatartásról, valamint (fizikai, lelki) elhanyagolásról szóltak.

A szolgálat vezetőinek véleménye szerint nélkülözhetetlen a hatékony gyermek- és ifjúságvédelem, amelyre legmegfelelőbbnek az iskolai szociális munkát tartanák, mely magában foglalná a gyermekvédelmi felelősök által jelenleg elvégzendő tevékenységeket is. Javaslatuk egy olyan, az iskola irányításától független gyermekvédelmi rendszer kialakítása az iskolákon belül, melyben lehetőség szerint szociális és /vagy pszichológia végzettségű szakemberek látják el a gyermekvédelmi munkát, garantálva a magas szintű, professzionális, hatékony gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenységet.

b) A *Budapest XV. kerületi Fióka Gyermekjóléti- és Ifjúságvédelmi Központ* egységvezetője utalt a jelenlegi rendszer előzményeire. A Módszertani Gyermekjóléti Szolgálatok Országos Egyesülete (MOGYESZ) 2004-ben kezdett el foglalkozni az iskolai szociális munkával. Munkacsoportot hozott létre. 2004 és 2006 között többször egyeztettek az ágazati minisztériumban arról, hogy az iskolában folyó gyermekvédelmi tevékenység miként kerüljön rendezésre. A szakmán belül sem volt egységes vélemény. Abban minden szakember egyetértett, hogy az iskolában fontos gyermekvédelmi tevékenységet folytatni. A megoldás mikéntjében voltak komoly viták. Két alapvetően különböző álláspont körvonalazódott. Az egyik szerint *az iskoláknak kell alkalmazniuk gyermekvédelmi szakembert, aki lehetőleg ne (vagy ne kizárólag) pedagógus legyen, hanem legyen speciális szociális-gyermekvédelmi tudása, lehetőleg szakirányú végzettsége.* A másik elképzelés szerint *ne az iskola alkalmazottja legyen az iskolai gyermekvédelemért felelős szakember, hanem az iskolától függetlenül kerüljön alkalmazásra.* Sok olyan iskolavezető van, aki nem támogatja, hogy az iskolai gondok, problémák kikerüljenek az iskola falain kívülre. Gyakran találkoznak olyan, iskolában dolgozó szakemberrel, aki arról számol be, hogy igazgatója egyenesen megtiltotta, hogy egy-egy gyerekkel, vagy gyerekcsoporttal kapcsolatos aggodalmait „kivigye az iskolából,” azaz jelezzon. Ez az elképzelés együttműködésre hívná a nehéz helyzetben levő gyerekek osztályfőnökeit, az érintett gyereket tanító pedagógusokat. E második elképzelés szerint az egy-egy településen, vagy kistérségben dolgozó iskolai szociális munkások munkacsoportban dolgoznának, s szervezetileg tartozhatnak akár a gyermekjóléti szolgáltatóhoz, akár a pedagógiai szakszolgálathoz (bár ágazatilag a gyermekjólétihez tartozás a kézenfekvőbb). A vezető szerint ez a 2004. és 2006. között zajló szakmai gondolkodási folyamat megszakadt.

Az elmúlt években az iskolák többféle szakembert alkalmaztak az iskolákban: a gyermekvédelmi felelősök (főállású, vagy részállású pedagógus, szociális munkás, szociálpedagógus) mellett feltűntek a pszichológusok, szabadidő-szervezők, pszichopedagógusok, fejlesztőpedagógusok, illetve a pedagógiai asszisztensek. Az iskolavezetés döntésén múlt, hogy ezeket a szakembereket, milyen feladatok ellátásával bízták meg. Van olyan iskola, ahol a „gyermekvédelmi felelős” az ebédpénzek beszédésével, a tankönyvigények megrendelésével és a pénzek elszámolásával foglalkozott, s tanítási órákon helyettesítette a beteg tanárokat. De volt olyan iskola is, ahol a fent felsorolt szakemberek egy úgynevezett mentálhigiénés munkacsoportot alkottak, munkájukat összehangolták, s így segítették az iskola tanórán túlmutató munkáját.

A Fióka Gyermekek- és Ifjúságvédelmi Központ ellátási területén, működési ideje alatt igen jelentős változás történt. 1999-ben úgynevezett nevelési-oktatási központokat hoztak létre: egy-két iskola és egy-két óvoda került közös igazgatás alá. Egy-két évvel később stabilizálódott az a helyzet, hogy jellemzően minden nevelési-oktatási központnak (NOK) önálló gyermekvédelmi felelőse volt, aki kizárólag a NOK alá tartozó intézmények gyermekvédelmi gondjaival foglalkozott. E rendszer kialakulása után bevezették, hogy a gyermekvédelmi felelősök „Fiókás” napja a kedd. Ilyenkor tartották rendszeres szakmaközi, s a gyerekekhez kapcsolódó megbeszéléseket (esetkonferenciák, hivatalos tárgyalások). Az együttműködés az iskolákkal zökkenőmentessé vált. Ezt is mutatja, hogy a gyerekekkel kapcsolatos jelzőrendszeri jelzések majdnem kétharmadát az iskoláktól kapták.³ 2013 szeptemberétől a gyermekvédelmi felelősök helyzete bizonytalanná vált, majd 2014 elejére az az állapot állt be, hogy kerület egyetlen intézményében dolgozik önálló gyermekvédelmi felelős (abban az iskolában, amelyben igen magas a hátrányos helyzetű, SNI-ként diagnosztizált gyerekek aránya). Az iskolák nagy részében megtartották a korábban gyermekvédelmi felelősként dolgozó személyt tanárként, vagy napközis tanárként beosztva őket. Jellemzően az a helyzet, hogy munkaidejükből 4 órát deklaráltak gyermekvédelmi feladatok ellátására fordíthatnak, és hallgatólagosan tudomásul veszi az iskolavezetés, hogy továbbra is ők végzik a gyermekvédelemmel kapcsolatos teendőket. A feladat „kipipálva”, pedig – ahogyan azt a jogszabály is fogalmazza – az osztályfőnökök feladata a gyermekvédelmi teendők ellátása. Az osztályfőnökök azonban kevésbé jártasak (és gyakran kevésbé érzékenyek) ebben a vonatkozásban, úgyhogy jó esetben a korábban gyermekvédelmi feladatokat ellátó munkatársukkal konzultálnak. Kérdés, ez meddig működhet így, hisz néhány év alatt a gyermekvédelmi munkahelyet változtathatnak, vagy tudásuk nem lesz naprakész. A havonta megszervezett szakmaközi megbeszélések kezdenek okafogyottá válni, hisz az iskolákban nincs olyan szakember, aki ezekre a megbeszélésekre eljönne. Nehézkes az egy-egy gyerek ügyében összehívott megbeszélések, védelemben vételi tárgyalások megszervezése. Most, amikor a gyerek osztályfőnökét kell egy-egy megbeszélésre elhívni, szinte lehetetlen feladat.

A szolgálat tapasztalata szerint *gyermekvédelmi felelős nélkül senki sincs, aki egy-egy iskolán belül átlátná a gyerekek szociális, illetve családi helyzetét, noha sok esetben a súlyos gondokkal küzdő gyerek nem szívesen fordul problémáival az őt közvetlenül tanító pedagógushoz*. Esetleg épp egy tanárral kapcsolatban merülnek fel nehézségei, ami szintén megnehezíti, hogy bizalmába avasson egy másik pedagógust. (A zárkózottság, a bizalom elvesztése leginkább a kamaszkorú fiatalokra jellemző.)

A szolgálat vezetőjének tapasztalata szerint a 2013 szeptemberétől beállt változás az iskolák életében egyáltalán nem szolgálja a gyerekek érdekét, a gyermekvédelem problémamegelőző feladatát erősen megnehezíti. *Megoldásként megfelelőnek tartaná, ha minden iskolában lenne gyermekvédelmi szaktudással rendelkező szakember: iskolai szociális munkás* (természetesen a kisebb iskolákban nincs szükség önálló státuszra, kisebb iskola esetén 2-3 iskoláért is felelős lehet egy szakember).

³ 2008-ban 62,2%, 2009-ben 56,4%, 2010-ben 60,3%, 2011-ben 58,0%, 2012-ben 54,0%, 2013-ban 60,2%.

Fontosnak tartaná, hogy ez a szakember ne az iskola alkalmazásában álljon, ne az iskola igazgatója legyen a közvetlen felettese.

c) A *Szekszárdi Gyermekjóléti Központ vezetője* ismertette a helyi gyakorlatot, miszerint Szekszárdon a Gyvt. hatálybalépése előtt megkezdődött az iskolai szociális munka, miszerint a Családsegítő Központ iskolai szociális munka csoportjaként definiált, három főből álló szakmai team kezdte meg tevékenységét a városban, kettő általános iskolában és egy óvodában, ami három tagóvodából állt. Fontosnak tartották, hogy professzionális segítő szakemberek legyenek jelen az oktatási intézményekben. Először igen nehéz volt elfogadtatni a pedagógusokkal a szociális munkások jelenlétét, majd egyre többször igazolódott a szakember hatékonysága, konkrét ügyekben megmutatkozó szakértelme, segítése. Ezen kívül az iskola „problémásabb” gyermekei, osztályai számára csoportfoglalkozásokat szerveztek egyrészt prevenciós, másrészt pedig kapcsolatki alakító- és építő jelleggel. A pedagógusokat igyekeztek megismertetni a szociális munkával, bevonták őket a munkába (közös családlátogatások, közös csoportfoglalkozások). 1997-ben Szekszárdon ebből a három fős iskolai szociális munka csoportból nőtte ki magát a Gyermekjóléti Központ. Az iskolai szociális munka szolgáltatás keretében a pedagógusokkal közvetlen kapcsolatot alakítottak ki, ezáltal a jelzések megtetele könnyebb, másrészt pedig a gyermekekkel, rajtuk keresztül a családjaikkal, szüleikkel közvetlen kapcsolat alakítható ki. Létrehozták a városban az iskolai és óvodai gyermekvédelmi felelősök munkacsoportját, ahol nagyon fontos és meghatározó szakmai munka folyt (tematika alapján feldolgozták a különböző problémákat, más szakembereket bevonva, illetve esetmegbeszéléseket, szakmaközi megbeszéléseket tartottak).

Az iskolák – a gyermek- és ifjúságvédelmi felelősök – egyre inkább nagyon fontos feladatuknak érezték a gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszerben való működésüket és folyamatosan jelezték is a problémákat. Az is világossá vált számukra, hogy a jelzéssel még nem ért véget a tevékenységük, hanem a megoldásban is szerepet kell vállalniuk, és együtt kell működniük a családgondozóval, illetve a különböző szakemberekkel. Mindezen tevékenységben az iskolában dolgozó gyermekvédelmi felelős, illetve a gyermekjóléti szolgálat iskolai szociális munkása nagyon fontos szerepet töltött be, hiszen közvetített, információt szolgáltatott, adott esetben képviselte az iskolát.

A 2013-as évi átalakítások következtében – egy-egy iskola kivételével – megszűnt az iskolai gyermekvédelmi felelősi státusz, ami véleménye szerint nem szolgálja a gyermek érdekét. Az osztályfőnökökre testált gyermekvédelmi tevékenység szintén ellentmondásba ütközik, hiszen egyrészt ez nagyon megnehezíti a gyermekvédelem problémamegelőző funkcióját, feladatát, másrészt pedig a problémakezelő, megoldó funkcióját, ugyanis az esetmegbeszéléseket, esetkonferenciákat nagyon nehéz az osztályfőnökökhöz igazítani, illetve az osztályfőnökkel kapcsolatot tartani, harmadrészt pedig nem tekinthető valaki a gyermekvédelemben jártas szakembernek azért, mert pedagógus. Szükség van speciális szakmai ismeretekre, tudásra és persze nem utolsó sorban a probléma kiderülése és kezelése szempontjából egy bizalmi, biztonságos viszony kialakítására, amit két óra közötti szünetben nem lehet megtenni.

A szolgálat vezetőjének véleménye szerint nagyon nagy szükségük van az iskoláknak gyermekvédelmi szaktudással rendelkező szakemberekre, iskolai szociális munkásokra, akik folyamatos iskolai jelenlétükkel, szakértelmükkel, a gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszeri tagságukkal erősítik, védik a gyermeki jogokat.

Továbbá – hasonlóan a Fióka Gyermek- és Ifjúságvédelmi Központ vezetőjéhez – hivatkozott MOGYESZ-en keresztül megkezdődött iskolai szociális munkával kapcsolatos tevékenységre, amelyet napjainkban is aktuálisnak tart.

d) A *Nyíregyházi Gyermekjóléti Központ vezetőjének* tájékoztatása szerint az iskolában végzett szociális munka elsődleges célcsoportjai a veszélyeztetett és a hátrányos helyzetű gyermekek, azonban természetesen célcsoport a prevenció szempontjából az intézmény minden tanulója, a gyermekek szülei és a pedagógusok is.

Az intézményhez érkezett visszajelzések azt mutatják, hogy az iskolában végzett szociális munka elérte a megfogalmazott elsődleges célját. A központ a pedagógusok, és a szülők részére adekvát szakmai segítséget nyújt, a gyermekvédelmi felelősöket szakmai munkájuk végzésében segítette és megerősítette, a különböző szakemberek a segítő tevékenység során egymással konzultálva, egymás munkáját megismerve és támogatva dolgoztak és dolgoznak. A köznevelési intézmények és a központ munkatársai között jó szakmai és személyes kapcsolat alakult ki. A központ saját szervezeti egységeiben is biztosítja a gyermek- és ifjúságvédelmi felelősöknek, pedagógusoknak a szakmai konzultáció lehetőségét.

Az iskolában szociális munkát végző szakember konkrét feladatait a vezető az alábbiak szerint foglalta össze:

- rendszeres kapcsolattartás a köznevelési intézmény szakembereivel,
- információnyújtás a Nyíregyházi Gyermekjóléti Központ működéséről, szolgáltatásairól, a gyermekvédelem rendszeréről és az ehhez kapcsolódó jogszabályokról, jogszabályi változásokról,
- a gyermek- és ifjúságvédelmi felelősök munkájának segítése, szakmai véleményének megerősítésével, esetenként álláspontját szakmai érvekkel befolyásolja,
- információ nyújtás és tanácsadás a diákok számára, hogy hol, mikor, kitől kaphatnak segítséget problémáik megoldásához, tájékoztatja őket a gyermeki jogokról, képviseli az érdekeiket,
- diszfunkcionális tanár-diák-szülő kapcsolatok feltárása, javítása, szolgáltatások ajánlása,
- a köznevelési intézménytől érkező igény esetén, illetve a központ által indokoltnak tartott esetekben (aktualitás) a gyermekvédelemmel összefüggő témában szakmai anyagok készítése.

A 2014. évi éves jelzőrendszeri szakmai tanácskozást megelőzően a jelzőrendszeri tagoktól bekért – a gyermekvédelmi munkát összefoglaló – adatlapból egyértelműen kitűnt az iskolai gyermek- és ifjúságvédelmi munkakör hiánya. A 2013. év szeptemberétől a gyermek- és ifjúságvédelmi felelős feladatait 7 iskolában heti alacsony óraszámokban, a munkakört betöltő szakember látja el. Azokban az iskolákban, ahol nincs hivatalosan gyermekvédelmi felelős, ott jellemzően a korábbi szakember végzi e feladatot a kötelező óraszámán felül, illetve az osztályfőnökök látják el az intézményvezető koordinálásával, közreműködésével. A központ és a pedagógusok eddigi tapasztalata az, hogy ezen iskolákban nagyobb az esélye annak, hogy elsiklanak információk.

Az általános iskolák a következő eszközöket alkalmazzák a felmerült problémák kezelésére:

- a gyermek figyelemmel kísérése és kapcsolattartás vele, szülővel, családjával, gondviselővel akár napi szinten,
- esetmegbeszélések az iskolán belül, illetve külső szakemberek bevonásával,
- prevenció foglalkozások szervezése, külső szervezetek, szakemberek (pszichológus, védőnők, szociális munkások, pályaválasztási tanácsadók) bevonásával,
- életvezetési ismeretek oktatása szabadidős foglalkozásokon, osztályfőnöki órákon,
- pályaorientációs foglalkozások szervezése,
- önismereti és közösségfejlesztő gyakorlatok órákon, délutáni foglalkozásokon,
- a gyermekek szabadidejében olyan foglalkozásokat szerveznek, amely során megtanulják a szabadidő eltöltésének hasznos módját, a közös játékot, illetve ezek közben az agresszió levezetését, konfliktusok megoldását,
- adományszervezés, támogatási források megteremtése a hátrányos helyzetben élő gyermekek számára,
- tehetséggondozás megszervezése és felzárkóztató foglalkozások biztosítása,

- pályázatok írása, projektek bonyolítása,
- családlátogatások a szülővel közvetlenebb kapcsolat kialakítása céljából, mivel a szülők saját közegükben jobban megnyílnak, őszintébben, nyíltabban mondják el problémáikat (megélhetési, gyermeknevelési) a szakembernek,
- szükség esetén kollégiumi elhelyezés a helyi gyermekek esetében is.

A közép fokú iskolák pedagógusai a központot arról tájékoztatták, hogy a szülők részéről a hátrányos és veszélyeztetett helyzetű fiatalok esetében gyakran látszólagos az együttműködés, jellemzően az iskola kezdeményezi a kapcsolatot. Szakmai tapasztalatuk alapján a közép fokú intézmények nagy hangsúlyt fektetnek a megelőzésre, ennek megfelelően szervezik a prevenció programokat, előadásokat, emellett egyéni, csoportos és osztálymegbeszéléseket tartanak, különösen indokolt esetben szerveznek fegyelmi tárgyalást, ez utóbbin a gondozott gyermekek érdekeinek védelme érdekében a Nyíregyházi Gyermekjóléti Központ szakemberei rendszeresen részt vesznek.

A központ szakemberei különböző konfliktuskezelési technikákat végeznek – mediáció, facilitáció – amelyeket az ellátási területünkön lévő iskolák részére folyamatosan ajánlanak. Fontos feladat e technikák népszerűsítése az iskolák felé, ennek érdekében tájékoztató anyagot készítettek. Eddig két közép fokú iskola jelezte vissza e technikák alkalmazását. A központ vezetőjének véleménye szerint a problémamegoldás más formáira nyitott intézmények esetében a technikák alkalmazása eredményesebb, de az eredményesség nagyban függ az érintett gyermek, család befogadó készségétől és együttműködésétől is. A tanulók agresszív megnyilvánulásainak kezelésre elengedhetetlen a tanulók pszichés megsegítése, amely történhet az iskola, de más intézmény (Pedagógiai Szakszolgálat, Gyermekjóléti Központ) keretein belül is. Az iskolapszichológus munkájának eredményessége nagyban függ az adott iskolában tanuló problémás gyermekek számától, és a problémátípusoktól. A Gyermekjóléti Központ családgondozóinak aktív kapcsolata van az iskolapszichológusokkal a családgondozás során, a problémamegoldás folyamatába bevonhatók. A Nyíregyházi Gyermekjóléti Központ felé a 2013-as évben összesen 1145 jelzés érkezén a nevelési-oktatási intézményekből. A központ felé elvárásként a következők fogalmazódnak meg az iskolák részéről:

- a jelenleginél még több gyermekvédelemmel kapcsolatos továbbképzés, szakmaközi konferencia szervezése,
- nevelési értekezleten való részvétel,
- esetmegbeszélések tartása,
- jogszabályi változásokról folyamatos tájékoztatás,
- prevenció előadás szervezése,
- segítő szervekről lista összeállítása annak érdekében, hogy gyermekek/tanulók hová fordulhatnak a problémájukkal.
- csoportfoglalkozás szervezése kamaszoknak.

A központ vezetője tapasztalatait összefoglalva hangsúlyozta, hogy nehézséget okoz az iskolákban megszüntetett gyermek és ifjúságvédelmi státusz, a hatékony szakmai együttműködés érdekében a továbbiakban is fontosnak tartja a gyermekvédelmi felelősök működését. A központ centralizáltabban tudja segíteni és megerősíteni a pedagógusokat a gyermekvédelmi munkában a szakmai álláspontjuk kialakításában. Ha oktatási intézményekben nincs egy állandó személy, aki a gyermekvédelmi munkát ellátja a hatékonyság csökken, információk elsiklanak, az egységes szemléleten alapuló működés nem tud megvalósulni. A gyermekvédelmi munka szempontjából ez azért nehézség mivel megszűnt összekötő, konzultáló és szervező szerepük, mellyel a gyermekjóléti munkát is segíteni tudták egy-egy gondozási eset kapcsán. A központ szakemberei nem tudják felvállalni, hogy az ellátási területen működő összes nevelési-oktatási intézmény összes pedagógusát, aki gyermekvédelmi munkát végez, felkészítsék szakmailag olyan színvonalon, mint azt korábban a gyermek- és ifjúságvédelmi felelősökkel tették.

6. A pedagógus szakszervezetek válaszai

a) A *Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete elnökének* véleménye szerint elfogadhatatlan az iskolákban a gyermek- és ifjúságvédelmi felelősök hiánya és a problémára az sem megoldás, hogy e feladatot valamennyi pedagógusnak el kell látnia, hiszen nem rendelkeznek speciális szakképzettséggel. Problémásnak látta azt is, hogy az iskolapszichológusi munkakör nem az iskolákban van, hanem a pedagógiai szakszolgálatoknál. Így a szakember csak a legkritikább esetben tud azonnali segítséget nyújtani a konfliktus helyzetekben.

b) A *Pedagógusok Szakszervezetének elnöke* utalt arra, hogy a köznevelésről szóló törvényből kimaradtak azok a rendelkezések, amelyek a közoktatásról szóló törvényben egyértelművé tették, hogy a nevelési-oktatási intézmény részt vesz a gyermek- és ifjúságvédelemmel kapcsolatos feladatokban. [Kt. 41. § (6) bek., 47. § c) pont; 48. § (1) bek. a) pont, 54. § (1) bek.; 55. § (2) bek. g) pont; 58. § (1) bek.] Ugyanakkor megjegyezte azt is, hogy sajnos, a gyermek- és ifjúságvédelmi felelős a közoktatásról szóló törvényben is ajánlott létszámként volt feltüntetve, de legalább a közoktatásról szóló törvény 1. melléklet II/8. pontja kötelezővé tette a gyermek- és ifjúságvédelmi feladatok ellátásához szükséges időkeret biztosítását.

A vizsgálat megállapításai

I. A hatáskör tekintetében

A feladat- és hatáskörömet, valamint ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságaimat az Ajbt. határozza meg. A törvény 18. § (4) bekezdése szerint az alapvető jogok biztosa a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszasság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszasság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat.

A 18. § (2) bekezdése a) pontja alapján hatóság az a közszolgáltatót végző szerv – függetlenül attól, hogy milyen szervezeti formában működik – amely állami vagy önkormányzati feladatot lát el, illetve e feladat ellátásában közreműködik.

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (Knt.) 4. § 9. pontja alapján fenntartó: az a természetes vagy jogi személy, aki vagy amely a köznevelési feladat ellátására való jogosultságot megszerezte vagy azzal rendelkezik, és - e törvényben foglalt esetben a működtetővel közösen - a köznevelési intézmény működéséhez szükséges feltételekről gondoskodik. A Knt. 74. § (2) bekezdése értelmében a köznevelési feladatokat az állam intézmény alapításával és fenntartásával, továbbá egyházi vagy magánintézmény fenntartójával kötött köznevelési szerződés útján látja el.

Végül, de nem utolsó sorban az Ajbt. 1.§ (2) bekezdése szerint a biztos tevékenysége során megkülönböztetett figyelmet fordít a gyermekek jogainak a védelmére. A fentiek alapján az ügy tekintetében az ombudsman vizsgálati jogosultsága a köznevelési intézmények tekintetében – az Ajbt. hatásköri szabályai értelmében – egyértelműen fennáll.

II. Az érintett alapvető jogok és elvek tekintetében

Az alapvető jogok biztosa egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmanintézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi teszteket.

Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy „*az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni*”. Ugyanakkor a testület a II/3484/2012. AB határozatának indokolása során azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény negyedik módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi éllal mondta ki azt, hogy „*az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.*” A fenti elvi jelentőségű tétellel összhangban vizsgálati megállapításaim érvrendszerének megfogalmazása, az egyes alapjogok, alkotmányos elvek értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybírósági iránymutatás megszületéséig, az alkotmányszöveg változását, a tartalmi, illetve kontextuális egyezőséget is figyelembe véve – az alapvető jogok biztosaként továbbra is irányadónak tekintem az Alkotmánybíróságnak az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően meghozott határozatai indokolásában kifejtett érveket, jogelveket és összefüggéseket.

A *Gyermek jogairól szóló ENSZ egyezményt* az ENSZ Közgyűlése 1989. november 20-án egyhangúan fogadta el és 1990. szeptember 2-án lépett hatályba. A következő évtizedben az ENSZ tagállamok – két ország kivételével – ratifikálták. Ezzel az Egyezmény a legszélesebb körben elismert nemzetközi emberi jogi szerződéssé vált. Magyarország, mint az Egyezményt ratifikáló országok egyike,⁴ nemzetközi kötelezettséget vállalt, hogy érvényesíti a gyermekek alapvető jogait és gyakorlatban alkalmazza az Egyezmény előírásait.

A gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát az Alaptörvény XVI. cikkének (1) bekezdése deklarálja. A gyermeket főszabályként minden olyan alapvető jog megillet, mint bármely más embert, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt a felnőtté váláshoz. Erre tekintettel kifejezetten a gyermekek jogaként rögzíti a törvény a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemre és gondoskodásra való jogot. E védelemre és gondoskodásra a gyermek mindenkivel szemben igényt tarthat. Ennek megfelelően a gyermek szülei, családja, az állam és a társadalom valamennyi tagja is köteles a gyermek jogait tiszteletben tartani, és a társadalom fennmaradásának zálogaként biztosítani számára a megfelelő fejlődéséhez szükséges feltételeket. A gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való joga az állam kötelességét alapozza meg a gyermek személyiségfejlődése intézményes védelmére.⁵ A gyermek, mint az alapjogok alanya oldalán az életkorból adódó hátrányokat az állam oldaláról az az intézményvédelmi kötelezettség egyenlíti ki, hogy az államnak aktívan kell cselekednie a gyermekek alapvető jogainak előmozdítása, érvényesülése és védelme érdekében. Ezt az alaptételt megtaláljuk a Gyermekjogi Egyezménynek a preambulumban is, amely rögzíti, hogy a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után egyaránt.

⁴ a Magyar Köztársaság az 1991. LXIV. törvényben hirdette ki a gyermekek jogairól szóló ENSZ Egyezményt

⁵ Vö. 21/1996. (V. 17.) AB határozat

III. Az ügy érdeme tekintetében

III.1. Előzmények

Korábbi, az *AJB-2227/2010.* számú ombudsmani jelentés részletesen foglalkozott a gyermekekkel szembeni rossz bánásmód egyes aspektusaival, melynek során a jelentés kiemelte, hogy a gyermekvédelmi jelzőrendszer feladata a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése, vagyis minden olyan tényező feltárása és kiküszöbölése, amely a gyermek testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza. A veszélyeztetettség felismerése, a gyermekvédelmi jelzőrendszer működése különösen fontos a gyermekkel való rossz bánásmód eseteinek feltárásában, mivel az akár a gyermek életét vagy testi épségét is veszélyeztetheti közvetetten vagy közvetlenül.

Fontos hangsúlyozni, hogy vannak olyan tényezők, amelyek fokozzák a gyermek áldozattá válásának kockázatát, hiszen például az érzelemszegény környezetben felnövő, a társadalmilag elszigetelten élő, állami gondoskodásban nevelkedő gyermekek hajlamosabbak például a szexuális áldozattá válásra. Ennek okán különösen fontos, az állam objektív intézményvédelmi kötelezettségéből fakadóan a szakellátásban élő gyermekek érzelmi-fizikai-pszichikai biztonságának fokozott garantálása.

Az *AJB-1140/2012.* számú jelentés rögzítette, hogy az oktatási-nevelési intézmények – jogszabályon alapuló – gyermek- és ifjúságvédelmi felelősi rendszerének teljes körű kialakításának hiányát. Az akkor hatályos közoktatási törvény szerint a gyermek- és ifjúságvédelmi felelős alkalmazásáról a nevelési-oktatási intézmény vezetője dönt. A 2012. év szeptember 1-jén hatályba lépő köznevelési törvény szerint a gyermek- és ifjúságvédelmi feladatok megszervezéséért és ellátásáért a köznevelési intézmény vezetője felelős. A törvény hatályba lépésekor azonban nem rendelkezett a feladatellátás módjáról (pl. iskolában dolgozó pedagógust bíz meg a vezető a feladattal, több oktatási intézmény foglalkoztatott egy szakembert) és nem tartalmaz a gyermek- és ifjúságvédelmi felelős képzését, órakeretét, valamint finanszírozására vonatkozó előírást sem. E tények ismeretében a jelentés rámutatott arra, hogy a feladatellátás keretjellelű szabályozása lehetővé teszi a gyermek mindenekfelett álló érdekeit figyelmen kívül hagyó döntést és megállapította, hogy a *hivatkozott jogi szabályozás hiányossága ez esetben is visszásságot okoz a jogállamiságból eredő jogbiztonság követelményével és a gyermeket megillető gondoskodás és védelem jogával kapcsolatban.*

Az előzőekre tekintettel jogelődöm felkérte a nemzeti erőforrás miniszterét, hogy fontolja meg a nemzeti köznevelésről szóló törvénynek az oktatási intézmények gyermek- és ifjúságvédelmi felelősei képzésére, órakeretére és finanszírozására vonatkozó kiegészítését.

A szaktárca a módosítást nem tartotta indokoltnak, és hivatkozott az Nkt. 69. § (2) bekezdés f) pontjára, miszerint a nevelési-oktatási intézmény vezetője felel többek között a gyermek- és ifjúságvédelmi feladatok megszervezéséért és ellátásáért, továbbá az Nkt. 3. mellékletére, amely értelmében e feladat ellátását biztosítja az iskolapszichológus, szociálpedagógus munkakör. Továbbá a Kjt. Vhr. 17. § (1) bekezdés 7. pontjára, mely szerint a pedagógus számára a kötött munkaidőnek neveléssel-oktatással le nem kötött részében rendelhető el a gyermek- és ifjúságvédelemmel összefüggő feladatok végrehajtása.

III.2. A vizsgálat érdemében

III.2.1. Az iskolai gyermek- és ifjúságvédelmi feladat ellátása

Az Nkt. 69. § (2) f) pontja értelmében a nevelési-oktatási intézmény vezetője felel a gyermek- és ifjúságvédelmi feladatok megszervezéséért és ellátásáért. A törvény 61. § (3) kimondja, hogy a nevelő- és oktatómunkát, a pedagógiai szakszolgálatokat és a pedagógiai-szakmai szolgáltatásokat ellátását szakképzett szakemberek segítik. *A nevelési-oktatási intézményekben alkalmazott vezetők, a foglalkoztatott pedagógusok, valamint a nevelő- és oktatómunkát közvetlenül segítő alkalmazottak körét és kötelező, finanszírozott létszámát a Kormány rendeletben határozza meg.*

Ennek megfelelően a Kjt. Vhr. 17. § (1) bekezdés 7. pontja szerint a pedagógus számára a kötött munkaidőnek neveléssel-oktatással le nem kötött részében rendelhető el a gyermek- és ifjúságvédelemmel összefüggő feladatok végrehajtása.

Míg a 20/2012. EMMI r. 6. § (2) bekezdés d) pontja rögzíti, hogy az óvoda pedagógiai programja meghatározza a gyermekvédelemmel összefüggő pedagógiai tevékenységet, ilyen tartalmú rendelkezés az iskola pedagógiai programjára vonatkozóan nem található. Csupán az EMMI r. 4. § (1) bekezdés i) pontja mondja ki, hogy a nevelési-oktatási intézmény szervezeti és működési szabályzatában (a továbbiakban: SZMSZ) kell meghatározni a külső kapcsolatok rendszerét, formáját és módját, beleértve többek között a gyermekjóléti szolgálattal való kapcsolattartást. Ugyanakkor korábban a gyermek- és ifjúságvédelmi feladatokat bár ténylegesen nem önálló gyermekvédelmi felelőssel kellett ellátni, de annak kötelező órakerete volt, rögzítve egyben az ellátandó feladatokat.⁶

Az EMMI r. 129. § (2) bekezdése – hasonlóan a korábbi szabályokhoz – rögzíti, hogy a nevelési-oktatási intézmény közreműködik a gyermekek, tanulók veszélyeztettségének megelőzésében és megszüntetésében, ennek során tevékenyen együttműködik a gyermekjóléti szolgálattal, valamint a gyermekvédelmi rendszerhez kapcsolódó feladatot ellátó más személyekkel, intézményekkel és hatóságokkal. A fent hivatkozott rendelkezés (3) bekezdése hozzá teszi, ha a nevelési-oktatási intézmény a gyermeket, tanulót veszélyeztető okokat pedagógiai eszközökkel nem tudja megszüntetni, vagy a gyermekközösség, a tanulóközösség védelme érdekében indokolt, megkeresi a gyermek- és ifjúságvédelmi szolgálatot vagy más, az ifjúságvédelem területén működő szervezetet, hatóságot, amely javaslatot tesz további intézkedésekre. *A testi, lelki, mentális egészség fejlesztése, a magatartási függőség, a szenvedélybetegség kialakulásához vezető szerek fogyasztásának és a gyermeket, tanulót veszélyeztető bántalmazásnak a megelőzése címszó alatt a 20/2012. EMMI r. 131. §-ában mégis egy csoportba szedi össze a gyermeket veszélyeztető körülmények esetén megkívánt iskolai fellépés szükségességét.* Rögzíti, hogy a nevelési-oktatási intézményben folyó lelki egészségfejlesztés célja, hogy elősegítse a kiegyensúlyozott pszichés fejlődést, támogassa a gyermek, tanuló esetében a környezethez történő alkalmazkodást, felkészítsen és megoldási stratégiákat kínáljon a környezetből érkező ártalmas hatásokkal szemben, így csökkentve a káros következményeket, továbbá pozitív hatást gyakoroljon a személyiséget érő változásokra. Az iskolának és a kollégiumnak kiemelt figyelmet kell fordítani a magatartási függőség és a szenvedélybetegség kialakulásához vezető szerek fogyasztására, valamint a nevelési-oktatási intézményben megjelenő bántalmazás és agresszió megelőzésére, továbbá a gyógyult szenvedélybeteg és bántalmazott tanulók beilleszkedésének elősegítésére, ennek során indokolt esetben együttműködik az iskola-egészségügyi szolgálattal. Ha a pedagógus a gyermek, a tanuló bántalmazását vagy deviáns viselkedésmódokat észlel, az adott osztály vagy tanulócsoporthoz nevelésében, oktatásában közreműködők bevonásával esetmegbeszélést kezdeményez, majd a pedagógusokkal közösen feltárja azokat a lehetséges okokat, amelyek a viselkedés sajátos formájához vezethettek. A konfliktusban érintett gyermekek, tanulók az iskolapszichológus kiemelt segítségével részesülnek. *Az intézmény vezetője pedig amennyiben az érintett gyermek, tanuló vagy a tanulók csoportja vonatkozásában a viselkedési problémák ismétlődő jellegűek, értesíti óvodás gyermek esetén az óvodapszichológust, tanuló esetén az iskolapszichológust, és egyúttal meghatározza azt az időpontot, amikor a gyermek, a tanuló köteles a pszichológus tanácsadásán részt venni.*

Álláspontom szerint az iskolai gyermekvédelem szerves része a tanköteles tanulók iskolai igazolatlan hiányásaival (mulasztással) kapcsolatos értesítési kötelezettség. A 20/2012. EMMI r. 51. § (3) bekezdése alapján az iskola értesítési kötelezettsége beáll, a szülő és – a tanuló kollégiumi elhelyezése esetén a – kollégium felé, amennyiben a tanköteles tanuló első alkalommal igazolatlanul mulaszt, továbbá abban az esetben is, ha a nem tanköteles kiskorú tanuló igazolatlan mulasztása a tíz órát eléri.

⁶ a nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 6. §-a

Ha az iskola értesítése eredménytelen maradt, és a tanuló ismételen igazolatlanul mulaszt, az iskola a gyermekjóléti szolgálat közreműködését igénybe véve megkeresi a tanuló szülőjét. Értesítési kötelezettség terheli az óvoda vezetőjét is, a gyermek tekintetében, aki betöltötte ötödik életévét, ezért a nevelési év kezdő napjától napi négy órát köteles óvodai nevelésben részt venni, amennyiben a gyermek egy nevelési évben igazolatlanul tíz napnál többet mulaszt. Továbbá, ha a tanuló igazolatlan mulasztása egy tanítási évben eléri a tíz órát az iskola igazgatója, és ezzel azonos módon a hiányzó óvodás esetében az óvoda vezetője értesíti a gyermek, tanuló tényleges tartózkodási helye szerint illetékes gyámhatóságot, óvodás gyermek esetén az általános szabálysértési hatóságként eljáró járási hivatalt – a gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő tanuló kivételével –, tanköteles tanuló esetén a *gyermekjóléti szolgálatot* is, továbbá gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő tanuló esetén a területi gyermekvédelmi szakszolgálatot. Az értesítést követően a gyermekjóléti szolgálat az óvoda, az iskola és – szükség esetén – a kollégium bevonásával haladéktalanul intézkedési tervet készít, amelyben a mulasztás okának feltárására figyelemmel meghatározza a gyermeket, a tanulót veszélyeztető és az igazolatlan hiányzást kiváltó helyzet megszüntetésével, a gyermek óvodába járásával, a tanulói tankötelezettség teljesítésével kapcsolatos, továbbá a gyermek, a tanuló érdekeit szolgáló feladatokat. Ha a tanköteles tanuló igazolatlan mulasztása egy tanítási évben eléri a harminc órát, az iskola a mulasztásról – a gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő tanuló kivételével – már az általános szabálysértési hatóságot, valamint a *gyermekjóléti szolgálatot* ismételen tájékoztatja, amely közreműködik a tanuló szülőjének az értesítésében, továbbá gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő tanuló esetén a területi gyermekvédelmi szakszolgálatot. Ha pedig a tanköteles tanuló igazolatlan mulasztása egy tanítási évben eléri az ötven órát, az iskola igazgatója haladéktalanul értesíti a tanuló tényleges tartózkodási helye szerint illetékes gyámhatóságot.

Az iskolai gyermekvédelmi tevékenység kapcsolódik a szülői kérelem alapján a *tankötelezettség magántanulóként* való teljesítésével összefüggő igazgatói döntési hatáskör is. Ha az igazgató megítélése szerint a tanulónak ez hátrányos, akkor az erre irányuló kérelem benyújtásától számított öt napon belül az iskola igazgatója megkeresi a gyermek lakóhelye, ennek hiányában tartózkodási helye szerint illetékes *kormányhivatalt*, amely a gyámhatóság és a gyermekjóléti szolgálat véleményének kikérése után dönt arról, hogy a tanuló milyen módon teljesítse tankötelezettségét. Halmozottan hátrányos helyzetű tanuló esetén az iskola igazgatójának a döntéshez be kell szereznie a gyermekjóléti szolgálat véleményét.

III.2.2. Az óvoda- és iskolapszichológus alkalmazásának feltételei és feladata

A köznevelésért felelős államtitkár válaszában hangsúlyozta, hogy a korábbi szabályozáshoz képest bővült mindazon lehetőségek száma, amelyek a gyermeki jogok maradéktalan érvényesülését biztosítják, ennek keretében hivatkozott az óvoda- és iskola pszichológusok, és a pszicho-pedagógus kötelező alkalmazási feltételeinek megteremtésére, valamint a sajátos nevelési igényű gyermekek esetén a gyermek és ifjúságvédelmi felügyelő munkakör megteremtésére.

A.) Óvodában és iskolában pszichológus munkakörben az alkalmazható, aki rendelkezik az Nkt. 3. mellékletében előírt képzettséggel és végzettséggel, vagyis aki pszichológus és óvodapedagógus, vagy gyógypedagógus, vagy tanító, vagy tanár, pszichológus tanácsadás és iskolapszichológia szakirányon, pedagógiai szakpszichológus óvoda- és iskola szakpszichológus, tanácsadó szakpszichológus. Az alkalmazás további feltételeit egyrészt az Nkt. 61. § (3) bekezdése szabályozza, miszerint az *óvodapszichológus* kötelező létszámát az óvoda gyermeklétszáma alapján kell meghatározni oly módon, hogy 500 gyermekenként egy, a teljes munkaidő ötven százalékában foglalkoztatott óvodapszichológust kell alkalmazni. A Kjt. Vhr. 35. § (5) bekezdése alapján az *iskolapszichológus* kötelező létszámát az iskola tanulólétszáma alapján kell meghatározni oly módon, hogy 500 tanulónként egy, a teljes munkaidő ötven százalékában foglalkoztatott iskolapszichológust kell alkalmazni.

A rendelkezésemre álló információk alapján, amelyet a KLIK elnökének intézkedése is alátámaszt, az iskolák jelentős része (különösen kisebb településeken) nem éri el az iskolapszichológus kötelező alkalmazásának tanuló létszámhatárát, az 500 főt. A gyermekek érdekét felismerve a KLIK elnöke intézkedett, hogy az iskolapszichológus munkakör betölthetősége érdekében összevontan számolják az egy tankerületben lévő iskolák tanulóit. Az intézkedés jelentősége mellett, ugyanakkor nem felel meg jogalkalmazás alapvető garanciális elvének, továbbá nem biztosítja a nem állami fenntartású intézményekben – különösen óvodákban – az óvoda és iskolapszichológusi szolgáltatás gyermekek, tanulók számára való elérhetőséget.

Az Nkt. 62. § (11a) bekezdése meghatározza pszichológus munkaidejét, miszerint az óvoda-, iskolapszichológus neveléssel-oktatással lekötött munkaideje – teljes munkaidőben történő foglalkoztatás esetében – heti 22 óra. E keretben végzi a gyermekek, tanulók egyéni vagy csoportos szűrésével, vizsgálatával, konzultációval, tanácsadással (a továbbiakban: közvetlen pszichológiai foglalkozás) kapcsolatos, továbbá a gyermekekkel, tanulókkal, pedagógusokkal és szülőkkel való hatékony együttműködés kialakítását célzó feladatokat. Az óvoda-, iskolapszichológus további heti tíz órában a közvetlen pszichológiai foglalkozások szervezésével, előkészítésével kapcsolatos feladatokat látja el, részt vesz a pedagógiai szakszolgálat óvoda-, iskolapszichológus koordinátora által szervezett szakmai feladatokban, szükség esetén előkészíti a gyermek, tanuló szakellátásba történő irányítását, a munkaidő fennmaradó részében pedig a munkaköréhez szükséges információk feldolgozásával, az óvodai, iskolai dokumentáció elkészítésével kapcsolatos feladatokat, továbbá a szakmai fejlődéséhez szükséges tevékenységeket végez. A közvetlen pszichológiai foglalkozás előírt heti időkerete indokolt esetben a nevelési, tanítási év alatt az egyes hetek között átcsoportosítható. Részmunkaidős foglalkoztatás esetén a koordinátorral való kapcsolattartáson kívül a munkavégzés valamennyi időkerete arányosan csökken.

A nevelési-oktatási intézményben ellátandó óvoda- és iskolapszichológiai feladatokat szintén az EMMI r. határozza meg (132. §), amelyek elsődleges célja a gyermek, a tanuló személyiségfejlesztése, lelki egészségvédelme, továbbá a nevelő-oktató munka hatékonyságának segítése. E szakasz (3) bekezdése értelmében az óvodapszichológus, az iskolapszichológus a nevelési-oktatási intézményben a gyermekekkel, a tanulókkal közvetlenül, egyéni vagy csoportos foglalkozások keretében közreműködik a gyermekek beilleszkedését, társas kapcsolatait javító és iskolai teljesítményét növelő intézkedésekben, kezeli a tanulóknak a nevelési-oktatási intézménnyel összefüggő személyközi kapcsolati kommunikációs és esetlegesen fellépő teljesítményszorongásos tüneteit, továbbá

a) megszervezi azokat a pszichológiai jellegű szűrővizsgálatokat, amelyek a képességvizsgálatok, szociometriai vizsgálatok, tanulási szokások, tanulási motiváció vizsgálatának körébe tartoznak, vagy a beilleszkedési, magatartási, tanulási nehézségek megelőzése érdekében szükségesek,

b) megszervezi a mentálhigiénés preventív feladatokat a nevelési-oktatási intézményben az egyén, a tanulócsoporthoz, és az intézményi szervezet szintjén,

c) megszervezi a nevelési-oktatási intézményben az egészségfejlesztéssel, a nevelő-oktató munka, a szexuális nevelés segítségével, a nevelési-oktatási intézményben észlelt személyközi konfliktusok és az erőszakjelenségek megoldásával kapcsolatos pszichológiai témájú feladatokat,

d) megszervezi a krízistanácsadást a következő váratlan súlyos élethelyzetekben: kortárshaláleset, súlyos iskolai kudarcélmény, váratlan családi krízishelyzet, továbbá terápiás vagy más kezelés szükségessége esetén továbbirányít a pedagógiai szakszolgálathoz vagy más szakellátást biztosító intézményhez, valamint

e) a kiemelten tehetséges gyermek, tanuló tehetséggondozásában a pedagógusokkal és a pedagógiai szakszolgálat szakemberével közösen kidolgozza az együttműködés és az ellátás kereteit.

Az óvodapszichológus, az iskolapszichológus ugyanakkor a (3) bekezdés *b), c), e)* pontjában foglalt feladatok megszervezése során szűréseket, vizsgálatokat, tréningeket, egyéni és csoportos tanácsadást szervezhet a gyermek, a tanuló, a pedagógus, továbbá a szülő megkeresésével, valamint az érintett gyermek, tanuló személyiségének fejlesztésével összhangban a szülő számára is.

A fentiekén túl az iskolapszichológus szükség esetén az iskolában pályaválasztási és pályaorientációs tanácsadást szervez, segíti a pszichológiai ismereteknek a nevelési-oktatási intézményen belüli elsajátítását, kapcsolatot tart a környezetében működő óvodában, iskolában dolgozó óvodapszichológussal, iskolapszichológussal, együttműködik a kijelölt pedagógiai szakszolgálatban dolgozó óvodapszichológussal, iskolapszichológussal a nevelési-oktatási intézményben a pszichológiai tevékenységgel érintett gyermekek, tanulók pedagógiai szakszolgálati vagy egyéb egészségügyi szakellátásra történő utalása vonatkozásában, az óvodai, iskolapszichológusi munka szakmai minőségbiztosítása érdekében kapcsolatot tart az oktatásért felelős miniszter jogszabályban kijelölt, az Országos Iskolapszichológiai Módszertani Bázis feladatait ellátó intézménnyel, együttműködik a pedagógiai szakszolgálattal az érintett gyermek, tanuló pedagógiai szakszolgálati ellátás keretében történő gondozásában.

B.) A fentiekől meg kell különböztetni az Nkt. 18. § (2) bekezdés *i)* pontja alapján a *pedagógiai szakszolgálat* keretében működő iskolapszichológiai, óvodapszichológiai ellátást, amelynek részletes szabályait 15/2013. EMMI r. határozza meg. E rendelet 29. § (1) rögzíti, hogy az Nkt. 18. § (2) bekezdés *i)* pontja szerinti iskolapszichológiai, óvodapszichológiai ellátás feladata a pedagógiai szakszolgálati intézményben a nevelési-oktatási intézményekben dolgozó pszichológusok munkájának összefogása és segítése, melyet az iskola- és óvodapszichológus feladatok koordinátora lát el. A fenti szakaszt követő szabályok pedig részletezik a koordinátorok feladatait.

Áttekintettem a KLIK által rendelkezésemre bocsátott statisztikai adatokat a fenntartásában működő intézményekben foglalkoztatott pszichológusok létszámáról, amely részletezte megyénként a szakszolgálati feladatot és az iskolai pszichológusok számát. Feltártam, hogy *nincs iskolapszichológus* Fejér, Jász-Nagykun-Szolnok megyékben, továbbá Budapest XIII., XVIII., és XXII. kerületének állami iskoláiban, valamint *egy* iskolapszichológus áll alkalmazásban Komárom-Esztergom és Vas megyékben, illetve Budapesten a IX. kerületben. *Az iskola pszichológusok száma 5 fő vagy ennél kevesebb 7 megyében*, valamint a főváros 11 kerületében, és csupán 5 megyében (Baranya, Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar, Pest, Somogy) és a főváros kettő kerületében (X., XIV.) van 10 fő fölött a létszámunk. A KLIK elnöke továbbá megfogalmazta azt is, miszerint a *pedagógiai szolgálatok egészére jellemző a szakember hiány*.

E tények ismeretében álláspontom szerint bár *figyelemre méltó, de az iskolapszichológus szakemberek hiányát a 15/2014. EMMI r. 29. § (4) bekezdése nem orvosolhatja, mely szerint, ha az Intézmény (pedagógiai szakszolgálat) működési körzetében működő nevelési-oktatási intézményben az iskolapszichológus, óvodapszichológus munkakör nem került betöltésre, az adott munkakör betöltéséig, a nevelési-oktatási intézmény vezetőjének erre vonatkozó írásbeli kérésére az Intézmény támogatást nyújthat az ellátás iránti igény kielégítéséhez*.

III.2.3. Pszicho-pedagógusok, valamint a gyermek- és ifjúságvédelmi felügyelők, szabadidő-szervezők alkalmazása

A Kjt. Vhr. 4. melléklete rögzíti a gyermek- és ifjúságvédelmi felügyelő vagy gyógypedagógiai asszisztens alkalmazásának feltételeit, miszerint *kizárólag sajátos nevelési igényű gyermekeket, tanulókat* nevelő-oktató iskolában alkalmazandó tizenöt tanulónként 1 fő, továbbá a siket, a vak, a középsúlyos értelmi fogyatékos, az önálló helyváltoztatásra képtelen testi fogyatékos, az autista és a halmozottan fogyatékos tanulókat nevelő és oktató iskolában és kollégiumban hat tanulónként szintén 1 fő alkalmazására van lehetőség.

Szabadidő-szervező akkor alkalmazandó félállásban, amennyiben a *halmozottan hátrányos helyzetű tanulók* aránya eléri az iskola, a kollégium létszámának legalább huszonöt százalékát és az érintettek létszáma meghaladja a 100, de nem éri el az 500 főt, illetve 1 fő teljes állásban, ha az érintett tanulók aránya és létszáma az előző értékeket meghaladja.

A pszicho-pedagógus munkakört utazó szakember hálózaton keresztül kell biztosítani, ha a *halmozottan hátrányos helyzetű tanulók aránya* eléri az iskola, a kollégium létszámának legalább huszonöt százalékát, *100 főig*, továbbá *500 főig* 1 fő, *500 fő felett* pedig 2 fő alkalmazására nyílik lehetőség. Óvodában a munkakör betöltése a fenntartó döntésétől függ a Nkt. 2. melléklet 6. pontja alapján.

Mindezzel együtt *sincs arra vonatkozó szabály, amely meghatározná a pszicho-pedagógus által ellátandó feladatok összességét.* Rá kívánok mutatni arra is, hogy a gyógypedagógiai alapképzési szak szakirányon megszerzett szakképzettséget jelent, az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 15/2006. (IV. 3.) OM rendelet 2. számú melléklet X. 4. pontja alapján annak, aki képes és alkalmas

- a beilleszkedési, viselkedés- és/vagy teljesítményzavarok felismerésére, diagnosztizálására, fejlesztési terv készítésére és megvalósítására, együttműködve a nevelésben, ellátásban, gondozásban érintett partnerekkel és intézményekkel,
- a nehezen nevelhető, inadaptált, személyiségzavarokkal küzdő gyermekek, fiatakorúak, felnőttek gyógyító nevelésére, oktatására, gondozására, az eredményes szocializáció elősegítésére az egészségügyi, szociális, korai fejlesztési, valamint a közoktatási intézményekben,
- anamnesztikus adatok elemzésére, a viselkedés- és/vagy teljesítményzavarokat előidéző okok, tünetek fejleszthetőség szempontjából történő értékelésére, valamint tanácsadásra és fejlesztésre az okok, illetve a tünetek megszüntetése, enyhítése érdekében.

A köznevelési törvény szempontjából a gyermek- és ifjúságvédelmi feladatok ellátása vonatkozásában több problémát észleltem. A pedagógusok által ellátandó gyermek- és ifjúságvédelmi feladat konkrét tartalmát a vonatkozó jogszabályi környezet nem határozza meg, ezért a feladat ellátása is csak eshetőlegesen valósulhat meg. Áttekintettem az óvoda és iskolapszichológusok alkalmazásának feltételeit, ahol álláspontom szerint e szakemberek 500 fős tanulói létszámhoz való kötése nem biztosíthatja valamennyi gyermek számára a szolgáltatáshoz való egyenlő esélyű hozzáférést, melyet megerősített az állami fenntartású iskolák fenntartója elnökének intézkedése, mely szerint a tankerületek összevont tanulói létszámának figyelembevételét követeli meg a pszichológus alkalmazása feltételül, amely intézkedés azonban a segítő szándék ellenére sem jogszerű.

Figyelemre méltó, ugyanakkor álláspontom szerint nem elégséges, és a szakszolgálat létszámhiányára tekintettel érdemben nem is kivitelezhető az a rendelkezés, miszerint ha a pedagógiai szakszolgálat működési körzetében működő nevelési-oktatási intézményben az iskolapszichológus, óvodapszichológus munkakört nem töltötték be, az adott munkakör betöltéséig, a nevelési-oktatási intézmény vezetőjének erre vonatkozó írásbeli kérésére, az szakszolgálat támogatást nyújthat az ellátás iránti igény kielégítéséhez. Végül pedig, általában a tanulók szolgáltatáshoz való hozzáférést korlátozza a sajátos nevelési igényű, vagy halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek meghatározott iskolai létszámához kötött gyermek- és ifjúságvédelmi felügyelő vagy gyógypedagógiai asszisztens, szabadidő-szervező és pszicho-pedagógus alkalmazása, hiszen az un. problémamentes gyerekeknek is lehet aktuálisan szükségük a szakemberek támogatására. A feladat ellátását tovább nehezíti, hogy a jogszabály nem határozza meg a pszicho-pedagógus munkakör tartalmát. Mindez pedig a gyermekek mindenképp álló érdekével összefüggésben a jogállamiságból fakadó jogbiztonság követelménye tekintetében visszásságot idéz elő.

III.3. Az iskolai gyermek- és ifjúsági feladatok ellátása a gyermekvédelmi törvény nézőpontjából

A köznevelési intézmények – a törvényben meghatározott alaptevékenység keretében a Gyvt. 17. § (1) bekezdés c) pontja alapján – a gyermekvédelmi rendszerhez kapcsolódó feladatot látják el (vö. *a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítése, a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése és megszüntetése érdekében*) a. A Gyvt. 17. § (2) bekezdése kimondja azt, hogy az (1) bekezdésben meghatározott intézmények és személyek (*köznevelési intézmények: óvodák, iskolák, gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési-oktatási intézmény, pedagógiai szakszolgálati intézmény, pedagógiai szakmai szolgáltatást nyújtó intézmény*) kötelesek *jelzéssel élni* a gyermek veszélyeztetettsége esetén a gyermekjóléti szolgálatnál, és hatósági eljárást kezdeményezni a gyermek bántalmazása, illetve súlyos elhanyagolása vagy egyéb más, súlyos veszélyeztető ok fennállása, továbbá a gyermek önmaga által előidézett súlyos veszélyeztető magatartása esetén.

A gyermek családban történő nevelkedésének elősegítése, a veszélyeztetettség megelőzése és megszüntetése érdekében a Gyvt. 17. § (3) bekezdésében foglaltak szerint az egészségügyi szolgáltatást nyújtók, így különösen a védőnői szolgálat, a háziorvos, a házi gyermekorvos, a személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatók, így különösen a családsegítő szolgálat, a családsegítő központ, a köznevelési intézmények, a rendőrség, az ügyészség, a bíróság, a pártfogó felügyelői szolgálat, az áldozatsegítés és a kárenyhítés feladatait ellátó szervezetek, a menekülteket befogadó állomás, a menekültek átmeneti szállása, az egyesületek, az alapítványok és az egyházi jogi személyek, a munkaügyi hatóság kötelesek egymással együttműködni és egymást kölcsönösen tájékoztatni. A (4) bekezdés szerint ha az (1) bekezdés *a)-i)* és *k)* pontjában *meghatározott személy* vagy az (1) bekezdés *a)-i)* és *k)* pontja szerinti szerv *alkalmazottja jelzési vagy együttműködési kötelezettségének nem tesz eleget*, a gyámhatóság – jelzésre vagy hivatalból – értesíti a fegyelmi jogkör gyakorlóját és javaslatot tesz az érintett személlyel szembeni fegyelmi felelősségre vonás megindítására. A gyermek sérelmére elkövetett bűncselekmény gyanúja esetén a gyámhatóság büntetőeljárást kezdeményez. *A gyermekjóléti szolgálatok feltárt tapasztalatai szerint a jelzési kötelezettségüknek az iskolák nem tudnak hatékonyan eleget tenni, mivel kellő személyi feltételek és szakmai ismeretek hiányában az érintett pedagógusok nem tudnak kihez fordulni, ezért a gyermekekkel kapcsolatos lényeges információk elvesznek a rendszerben.*

A fentiekén túl a gyermekvédelmi feladatok ellátása kétirányú, hiszen a Gyvt. 40. § (2) bekezdése értelmében a gyermekjóléti szolgálat - összehangolva a gyermekeket ellátó egészségügyi és nevelési-oktatási intézményekkel, illetve szolgálatokkal - szervezési, szolgáltatási és gondozási feladatokat végez. E tevékenysége körében feladata a nevelési-oktatási intézmény gyermekvédelmi feladata ellátásának segítése. *E feladat ugyanakkor szintén csekély mértékben valósulhat meg, mivel az iskolákban a gyermek- és ifjúságvédelmi feladatot ellátó összes pedagógust közvetlenül nem tudják megszólítani, továbbképzéseket szervezni vagy adott esetben szakmai tanácsokkal ellátni.*

A gyermek számára az NM r. 12. § szakasza alapján olyan szabadidős programokat kell szervezni, amelyek a családban jelentkező nevelési problémák és hiányosságok káros hatásainak enyhítését célozzák, illetve megszervezése a rossz szociális helyzetben lévő szülőnek aránytalan nehézséget okozna. E programok megszervezését a gyermekjóléti szolgálat kezdeményezi a közoktatási, az ifjúsággal foglalkozó szociális és kulturális intézményeknél, valamint a civil szervezeteknél. A gyermekjóléti szolgálat pedig a gyermek részvételének elősegítése céljából nyilvántartást vezet a településen rendelkezésre álló, szabadidős programokat nyújtó szervezetekről, és felkéri őket, hogy nyújtsanak tájékoztatást programjaikról, amelyekről értesíti a gyermekeket, a szülőket (törvényes képviselőket), valamint a vonatkozó jogszabályok – értsd Nkt., Kjt. Vhr., 20/2012 EMMI r. – rendelkezéseiben nem megtalálható munkakörű *iskolai gyermek- és ifjúságvédelmi felelősöket*.

A gyermekjóléti szolgálat az NM r. 14. § (3) bekezdése alapján kezdeményezi, szervezi és összehangolja az észlelő- és jelzőrendszerben érintett személyek és szervezetek részvételét, és felhívja őket a jelzési kötelezettségük írásban – krízishelyzet esetén utólagosan – történő teljesítésére. Továbbá a gyermekjóléti szolgálat esetmegbeszélést tart e rendelet 15. § (2) bekezdése alapján az észlelő- és jelzőrendszerben érintett személyekkel és szervezetekkel való együttműködés, valamint tevékenységük összehangolása érdekében, továbbá a gyámhivatal kezdeményezésére. Az esetmegbeszélés történhet lehetőség szerint a családot és a családdal foglalkozó szakembereket is bevonva, *esetkonferencia keretében* egy adott család ügyében tartott megbeszélésen vagy a gyermekjóléti szolgálat és a jelzőrendszer tagjainak képviselői között, előre meghatározott témakörben, *évente legalább hat alkalommal megrendezésre kerülő szakmaközi megbeszélés* keretében. Az esetmegbeszélés állandó meghívottja az illetékes védőnő, bölcsőde, óvoda munkatársa, – ismételten rögzítve a vonatkozó jogszabályok értsd Nkt., Kjt. Vhr. 20/2012 EMMI r. rendelkezéseiben nem megtalálható munkakörű – *iskolai gyermek- és ifjúságvédelmi felelős*, a családsegítő szolgálat, illetve a nevelési tanácsadó munkatársa. A gyermekjóléti szolgálat minden év március 31-ig tanácskozást szervez, amelyen a jelzőrendszer tagjainak írásos tájékoztatóit figyelembe véve átfogóan értékeli a jelzőrendszer éves működését, valamint áttekintik a település gyermekjóléti alapellátásának valamennyi formáját, és szükség szerint javaslatot tesznek működésük javítására. E tanácskozásra meg kell hívni – többek között – a jelzőrendszer tagjainak képviselőit, így az pl. az óvodák és iskolák képviselőit is.

A fentiekkel összefüggésben vizsgálatom feltárta, hogy a gyermekvédelmi munka szempontjából nehézséget okoz az esetmegbeszélések és a szakmaközi megbeszélések megtartása. A szakmaközi megbeszélések kezdenek okafogyottá válni, hisz az iskolákban nincs olyan szakember, aki ezeken a megbeszéléseken részt tudna venni, valamint nehézkes az egy-egy gyerek ügyében összehívott megbeszélések, védelembé vételi tárgyalások megszervezése, különösen akkor, ha a gyerek osztályfőnökét kell egy-egy megbeszélésre elhívni, azt szinte lehetetlen feladatként határozták meg a gyermekjóléti szolgálatok a pedagógusok kötött elfoglaltságára tekintettel.

Problémát okoz az is, hogy az osztályfőnökök kevésbé jártasak (és gyakran kevésbé érzékenyek) gyermekvédelmi szakmai kérdésekben, így jó esetben a korábban gyermekvédelmi feladatokat ellátó munkatársukkal konzultálnak. További ellentmondásra hívták fel figyelmemet az osztályfőnökökre testált gyermekvédelmi tevékenység kapcsán, hiszen egyrészt e megoldás megnehezíti a gyermekvédelem problémamegelőző funkcióját, másrészt pedig a problémakezelő, megoldó funkcióját is, ugyanis az esetmegbeszéléseket, esetkonferenciákat nagyon nehéz az osztályfőnökökhöz igazítani, illetve az osztályfőnökkel kapcsolatot tartani, harmadrészt pedig nem tekinthető valaki a gyermekvédelemben jártas szakembernek azért, mert pedagógus. Szükség van speciális szakmai ismeretekre, tudásra és a probléma kiderülése és kezelése szempontjából egy bizalmi, biztonságos viszony kialakítására, amit két óra közötti szünetben nem lehet megtenni. Ugyanakkor a gyermekjóléti szolgálatok sem tudják felvállalni, hogy az ellátási területen működő valamennyi nevelési-oktatási intézmény összes – gyermekvédelmi munkát végző pedagógusát – felkészítsék szakmailag olyan színvonalon, mint azt korábban a gyermek- és ifjúságvédelmi felelősökkel tették.

Fontosnak tartom kiemelni, hogy a gyermekjóléti szolgálatok – a 2014. évi éves jelzőrendszeri szakmai tanácskozást megelőzően a jelzőrendszeri tagoktól bekért, a gyermekvédelmi munkát összefoglaló – adataiból kitűnt az iskolai gyermek- és ifjúságvédelmi munkakör hiánya. *Mindezekre tekintettel megállapítom, hogy a vizsgálatommal feltárt hiányosságok akadályozzák azt a hatékony gyermekvédelmi tevékenységet, amely elősegíthetné a tanulók egymásközi, illetve a tanárokkal szemben megmutatkozó agresszív magatartásának a kezelését, a konfliktusok feloldását, de megnehezíti a tanulók felnőtté válását elősegítő oktatási, nevelési tevékenységet is.*

Álláspontom szerint mindez a gyermekek mindenkifelett álló érdekével összefüggésben, a jogszabályok közötti összhang hiánya pedig a jogállamiságból fakadó jogbiztonság követelményébe ütközve idéz elő visszásságot.

Intézkedéseim

A jelentésben feltárt, alapvető jogokkal összefüggő visszásságok megszüntetése és bekövetkezésük lehetőségének jövőbeni megelőzése érdekében

- a) az Ajbt. 37. §-a alapján felkérem *az emberi erőforrások miniszterét*) hogy a jelentésben foglaltak figyelembevételével fontolja meg a szükséges jogszabályok módosításának kezdeményezését;
- b) az Ajbt. 31. §-a alapján kezdeményezze olyan intézkedések megtételét, amelyek biztosítják a széles értelemben vett iskolai gyermek- és ifjúságvédelmi feladatok személyi feltételeinek megteremtését;
- c) az Ajbt. 32. §-a alapján felkérem *az Országos Betegjogi, Ellátottjogi, Gyermekjogi és Dokumentációs Központ főigazgatóját*, hogy a Gyvt. 11/A. § (7) bekezdésében⁷ foglalt feladata ellátásának körülményeit feladatkörében mérje fel és amennyiben az indokolt, kezdeményezze a szükséges intézkedések megtételét.

Budapest, 2014.

Székely László sk.

⁷ Gyvt. 11/A. § (7) *A gyermekjogi képviselő figyelemmel kíséri az óvoda, az iskola, a kollégium és a pedagógiai szakszolgálat intézményeiben folyó gyermekvédelemmel kapcsolatos tevékenységet, segíti a gyermeki jogok érvényesülését. A gyermekjogi képviselő indokolt esetben megkeresi az említett intézmények fenntartóját, illetve szükség szerint a gyermek érdekében a gyámhatóságnál eljárást kezdeményez.*